

THE IMPACT OF COLLECTIVE MEMORY IN POLITICAL MYTHS. ANALYSIS OF ION ILIESCU AND CORNELIU VADIM TUDOR AS EXPONENTS OF THE SAVIOR MYTH

Ariana Guga

PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The aim of this paper is to explain the importance of collective memory in political myths and the way memory contributes to the preservation and understanding of the political field. In the context of post communist countries there is a distinctive relationship with political myths and it will be shown how collective memory has a great impact on them. In addition to the explanation of this connection, this paper will also show the real implications of it by analyzing the political profile of Ion Iliescu and Corneliu Vadim Tudor as emblematic figures of the Savior Myth. By doing so, we will show how myths penetrate the political world and political communication, and the way collective memory plays a crucial role in understanding this process.

Keywords: Collective memory, political myths, Ion Iliescu, Corneliu Vadim Tudor, the Savior Myth.

Peisajul cercetărilor din domeniul științelor politice a devenit din ce în ce mai mult unul multidisciplinar. Este greu de imaginat o cercetare politică riguroasă lipsită de elemente împrumutate din domeniul sociologiei, psihologiei sau istoriei. Din acest motiv, abordarea și analiza miturilor politice nu se poate valida în lipsa perspectivei oferită de conceptul de memorie colectivă. În cadrul acestei etape incipiente este necesar să se înțeleagă faptul că "mai mult decât o fotocopie sau o imagine reprodusă întocmai, memoria se prezintă întotdeauna ca o formă de manifestare a trecutului, luminată din când în când de lucirile prezentului și de proiectoarele viitorului."¹ Astfel, dacă se admite ideea conform căreia memoria personală a individului reprezintă un bun cu încărcături și conotații intime, memoria colectivă poate fi considerată un pilon de bază al societății: "(...) este destul de evident că grupurile recunosc, tacit sau în mod declarat, fapte, evenimente, locuri și simboluri ca ținând de patrimoniul propriu comunității din care fac parte, întrucât toate acestea explică, vizează sau construiesc cultura lor materială, instituțională și simbolică, garanție a identității lor."²

Sociologul Maurice Halbwachs a fost primul care a enunțat termenul de *memorie colectivă*³, un domeniu relativ nou de cercetare, dar care a permis lărgirea orizontului de înțelegere a numeroase dileme politice. Dintre acestea, lucrarea de față va prezenta

¹ Michel-Louis Roquette (coord.), *Gîndirea socială. Perspective fundamentale și cercetări aplicate*, Iași: Polirom, 2010 p. 19.

² Ibidem, p. 20.

³ <https://memorialworlds.com/what-is-collective-memory/>

importanța conceputului pentru definirea și explicarea miturilor politice. Totodată, prin utilizarea memoriei colective se va asuma și perspectiva istorică a temei, mai ales dacă se acceptă că ”toată istoria este memorie”⁴. În mod evident, această interpretare aduce un argument nu doar în favoarea acceptării importanței trecutului, cât și în favoarea unei apartenențe identitare. Acest fapt se confirmă deoarece ”memoria este validă doar pentru persoana care experimentează evenimentul istoric și este mereu o sintetizare a faptelor”⁵. Dacă această perspectivă poate fi agreată la nivel individual, în ceea ce privește memoria colectivă are loc o aprofundare a celor enunțate anterior.

În primul rând, explicarea conceptului de mit prin intermediul memoriei colective presupune acceptarea ideii de memorie moștenită, de memorie sub forma unui mit colectiv⁶. Însă dificultatea de acceptare a acestui fapt provine tocmai din cauza modului în care memoria a fost percepută până acum. Văzută mai mult prin prisma unei facultăți decât a unei modalități⁷, memoria a fost lipsită de o anumită autoritate a argumentelor, nefiind considerată mai mult decât o constatare a trecutului. Dar în ceea ce privește țările post comuniste, nu este neobișnuită tratarea trecutului prin referire la conceptul de memorie colectivă, culturală sau istorică⁸. Această conexiune este parte integrantă din ceea ce se cheamă conștiință istorică, concept care integrează memoria colectivă⁹. Aceste perspective nu sunt altceva decât ipostaze ale validării istoriei trăite de un grup, dar și modalități de raportare la istorie sau la formarea conștiinței istorice.

Legătura intrinsecă dintre mit și memorie colectivă nu este una inedită, dimpotrivă, ea are la bază însăși elementele componente ale memoriei colective, care pot fi ”concepții mitice, amintiri ale evenimentelor și personalităților istorice, tradiții sau obiceiuri.”¹⁰ Astfel, mitul devine o parte integrantă a memoriei colective, având o forță socio-politică prea puțin exploatată din punct de vedere științific. Faptul că participarea la memoria colectivă certifică afilierea la un grup¹¹ potențează caracterul politic pe care miturile îl asumă pe scena publică. Se atestă așadar caracterul public al memoriei, precum și importanța acesteia pentru sfera publică, memoria colectivă putându-se conceptualiza doar prin interacțiunea perspectivelor asupra lumii¹². Această relevanță la nivel public devine și mai acută prin implicațiile aduse de mit; ”în timpul secolelor XIX și XX anumite mituri au devenit o forță mobilizatoare semnificativă pentru anumite națiuni și grupuri sociale (...). Multe asemenea mituri supraviețuiesc și azi în conștiința istorică și în memoria colectivă.”¹³ Mai mult decât atât,

⁴ Anne Rønning Holden, *Some reflections on Myth, History and Memory as Determinants of Narrative*, Coolabah, vol. 3, p. 148. Precizez că traducerea aparține autorului acestei lucrări.

⁵ Ibidem, p. 148.

⁶ Ibidem, p. 149.

⁷ Jeffrey Olick, *Collective memory and chronic differentiation: Historicity and the public sphere*, p. 3.

⁸ Jiří Šubrt, *Historical Consciousness in the Focus of Sociological Enquiry*, Slovak Journal of Political Sciences, Volume 14, 2014, No. 2 p. 173.

⁹ Ibidem, p.178.

¹⁰ Ibidem, pp. 179-180.

¹¹ Ibidem, p. 180.

¹² Jeffrey Olick, *Collective memory and chronic differentiation: Historicity and the public sphere*, p. 23.

¹³ Jiří Šubrt, *Historical Consciousness in the Focus of Sociological Enquiry*, p. 187.

”miturile sunt o modalitate narativă de a explica lumea din jurul nostru, fie sub formă de celebrare sau de explicare, fiind transmise și generațiilor viitoare.”¹⁴

Cu toate acestea, mitul ca distorsionare a memoriei¹⁵ reprezintă un derapaj conceptual care trebuie asumat și luat în considerare atunci când este vorba de spectrul public; această atenție se amplifică atunci când sfera politică este inclusă în dezbateri. Nu se poate ignora nici relația dintre memorie și putere¹⁶, un element care printr-o abordare mai mult sau mai puțin subtilă certifică și puterea miturilor politice. În acest caz se evidențiază un potențial paradox: deși ”politica memoriei” este un concept care asumă diferite manifestări ale memoriei¹⁷, ”aparitia miturilor politice de sine stătătoare este un fenomen tipic modern”¹⁸. Totodată, trebuie ținut cont și de faptul că memoria colectivă poate suferi modificări în clipa în care cei care au trăit un anumit eveniment sau au auzit despre acesta vor deceda.¹⁹ Acest tipar de înțelegere a relevanței memoriei colective pentru formarea miturilor politice se poate explica prin teoria lui Halbwachs, care atestă reconstrucția trecutului pe baza prezentului, apartenența la un grup fiind crucială pentru memoria colectivă²⁰.

Astfel, atât miturile politice cât și memoria colectivă adresează evenimentele trecutului, modul în care ele pot fi interpretate, dar și felul în care acestea pot avea o dublă relație cu prezentul: memoria colectivă poate transforma prezentul, dar acesta poate modifica la rândul lui modul în care un grup se raportează la trecut. Deși poate părea o abordare facilă, aceasta își dezvăluie fațeta complexă datorită faptului că miturile politice pot avea o unică, validă definiție: un mit nu este politic doar grație conținutului, cât faptului că produc semnificație, sunt împărtășite de un grup și adresează probleme politice specifice grupului²¹.

Datorită acestei definiții, relația dintre putere și memorie este una naturală. Orice element care poate afecta raportarea la mediul politic deține o importantă doză de autoritate. După cum s-a precizat și în paragrafele anterioare, mitul este caracterizat de o asemenea autoritate, fiind situat în interiorul memoriei colective. Prin extrapolare la mediul politic, mitul legitimează comportamente și atitudini politice, oferind o încărcătură simbolică identității unui grup, identitate constatată prin memoria colectivă. Din moment ce ”politica este tot mai mult o *luptă pentru imaginația oamenilor* decât o luptă pentru coerciția fizică legitimă”²².

Dincolo de aceste aspecte, memoria colectivă și miturile politice au un caracter universal; desigur, diferențele culturale și cele socio-politice au un grad ridicat de influență

¹⁴ Anne Rønning Holden, *Some reflections on Myth, History and Memory*, p. 145.

¹⁵ Ibidem, p. 144.

¹⁶ Dovile Budryte, *Traumatic Memory and Its Production in Political Life: A Survey of Approaches and a Case Study*, prezentare, p. 1.

¹⁷ Cristian Tileagă, *Communism in retrospect: The rhetoric of historical representation and writing the collective memory of recent past*, *Memory Studies*, 5 (4), 2012, p. 463.

¹⁸ Chiara Bottici, Benoît Cahlland, *Rethinking Political Myth: The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy*, *European Journal of Social Theory*, 9(3), p. 317.

¹⁹ <http://www.hum.leiden.edu/history/talesoftherevolt/approach/approach-1.html>

²⁰ Dovile Budryte, *Traumatic Memory and Its Production in Political Life: A Survey of Approaches and a Case Study* p. 3.

²¹ Chiara Bottici, Benoît Chaland, *Rethinking Political Myth: The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy*, p. 320.

²² Ibidem, p. 330.

asupra modalității de percepție sau de interpretare a evenimentelor istorice sau politice, dar indiferent de apartenența culturală, toate societățile au grupuri a căror identitate se bazează pe evenimente istorice împărtășite, precum și mituri politice care să ofere semnificație și legitimitate preocupărilor politice de actualitate.

În cele ce urmează, lucrarea se va concentra asupra analizei a două personaje politice din România, Ion Iliescu și Corneliu Vadim Tudor, prin intermediul cărora se va evidenția legătura dintre memorie colectivă și mit politic. Ținându-se cont de faptul că miturile politice reprezintă narațiuni prezente în numeroase contexte și peisaje politice²³, următoarea parte a lucrării va sta sub semnul mitului salvatorului, cel care întruchipează cel mai bine cele două figuri politice menționate în rândurile anterioare.

Ion Iliescu

Pentru o mai bună înțelegere a prezentării ce urmează să fie realizată, trebuie înțeles faptul că prezența mitului salvatorului pe scena politica românească nu este un caz ieșit din comun și cu siguranță nu este un caz singular: "Nu ne aflăm în fața unui procedeu tipic românesc. Dimpotrivă, nimic nu este mai universal, mai arhetipal, decât personalizarea istoriei și a resorturilor social-politice."²⁴ Acest argument poate reprezenta însă și o pledoarie în favoarea memoriei colective. Dacă în cazul acesteia este vorba de emanarea unei identități, a unui sentiment de apartenență, personalizarea la care face referire Lucian Boia pledează în favoarea unei împliniri a nevoii de speranță; aceasta se regăsește îndeosebi în momentele de criză, dar se păstrează în mod constant și în perioade lipsite de evenimente.²⁵

În mod cert, pentru o țară eliberată de mâna grea a comunismului, cum este cazul României, nașterea unui salvator nu putea fi judecată prin prisma vreunei strategii de marketing politic, această apariție era amprenta unei nevoi colective. Din acest punct de vedere, Ion Iliescu, cel care avea să devină primul președinte al unei României democratice, a ocupat din perspectiva poporului român locul salvatorului. Acesta s-a constituit în principal datorită Frontului Salvării Naționale (FSN), simbolizată de imaginea lui Ion Iliescu.²⁶ De asemenea, sloganul "*Iliescu apare / Soarele rasare*"²⁷ confirmă statutul de salvator al fostului președinte. Mai mult decât atât, există voci care compară imaginea acestuia cu cea a lui Moise: "Cel mai exact exemplu de Moise al contemporaneității îl poate servi președintele român, Ion Iliescu. Moise are misiunea de a conduce poporul peste deșert. El va vedea exact limanul, dar va dispărea în momentul atingerii acestuia. Destinul lui Iliescu s-a pliat uluitor de exact peste acest mit."²⁸

²³ Aici se face diferențierea clară între personaje mitice sau mitificate, precum și între ipostaze politice. Amintim faptul că există mituri ale Uniunii Europene spre exemplu, care deși pot permite o analiză a peisajului politic românesc, beneficiază totuși de o altă încărcătură istorică și socială; tocmai de aceea, mitul politic trebuie identificat și interpretat în funcție de contextul în care se regăsește.

²⁴ Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București: Humanitas, 2010, p. 368.

²⁵ Ibidem, p. 368.

²⁶ http://www.scripgroup.com/istorie-politica/stiinte-politice/Mitul-Salvatorului-in-discursu23497.php#_ftn29

²⁷ Ibidem

²⁸ Aurelia Peru, *Dimensiuni Simbolico-mitologice în conceptul elaborării imaginii politice*, disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Diminsiuni%20simbolice_mitologice_0.pdf, p. 90.

O formă de completare adusă acestui argument este adusă de Horia-Roman Patapievic, cel care susține că: ”O parte din a bazei electorale solide de care dispune Ion Iliescu aici stă: în sentimentul unei solidarități de destin.”²⁹ Distincția între cele două argumente prezentate rezidă în interpretarea deșertului consemnat de Aurelia Peru-Bălan. Dacă pentru aceasta etapa de tranziție, deșertul, era asigurată de prezența salvatorului, în acest caz Ion Iliescu, Patapievic consideră că ”*Boala României nu este tranziția, este regimul Iliescu.*”³⁰ În mod paradoxal, același Patapievic declară într-un interviu că în viziunea mamei sale, Iliescu era un salvator pentru el³¹, așadar această perspectivă, chiar dacă ulterior respinsă de Patapievic, a fost una agreată (cel puțin la nivel simbolic) în diferite contexte. Controversele ridicate de regimul Iliescu au fost semnalate și de Silviu Brucan³², dar s-a constatat și existența unei aure de mister în ceea ce privește viața fostului președinte român³³, despre care se cunosc multe date, dar nimic cu adevărat semnificativ.

Totuși, în ciuda controverselor, a argumentelor mai mult sau mai puțin nuanțate, Ion Iliescu rămâne un personaj mitificat al istoriei politice românești. Ceea ce însă atrage atenția este faptul că Ion Iliescu nu și-a construit această imagine a salvatorului, ea s-a născut din interiorul unui popor care voia cu tot dinadinsul să privească înainte și prea puțin spre ceea ce ascund umbrele lăsate de comunism. Patapievic este unul dintre oamenii care asumă acest subiect: ”Cu excepția unei părți a elitei culturale, aproape nimeni din oamenii medii, din ceea ce ne-am obișnuit să numim *popor*, nu se arăta interesat de conservarea memoriei care a fost genocidul communist în România.”³⁴ Se observă în acest caz lacunele societății românești de a încheia anumite socoteli istorice cu trecutul, angajament care nu poate fi substituit cu apariția unui salvator politic, chiar dacă și el este un personaj colectiv. Lipsa acestor asumări, conform lui Patapievic, poate avea consecințe deosebit de grave: ”Nu mi se pare deloc exagerat să conchid că *românii vor trebui să-și regleze conturile cu memoria colectivă sau nu vor mai fi deloc.*”³⁵

Cu toate acestea, nu trebuie să ne situăm într-o ipostază a încremenirii. Mitul salvatorului, la fel ca oricare alt mit politic, nu reprezintă un proiect de țară și nici un argument pro sau contra unui politician. Este, totuși, o miză simbolică cu încărcături istorice, miză care și-a dovedit tăria nu atât prin imaginea lui Ion Iliescu, cât prin longevitatea acesteia.

Corneliu Vadim Tudor

Un alt personaj emblematic pentru mitul salvatorului este fără doar și poate Corneliu Vadim Tudor. Personaj susținut de FSN, acesta a înființat împreună cu Eugen Barbu

²⁹ Horia-Roman Patapievic, *Politice*, ed. A IV-a, București: Humanitas, 2006, p. 139.

³⁰ Ibidem, p. 141.

³¹ <http://www.ziare.com/ion-iliescu/psd/patapievici-tot-ce-e-rau-in-romania-azi-e-din-cauza-lui-iliescu-1020767>

³² Silviu Brucan, *România în derivă*, București: Nemira, 2000, p. 24.

³³ http://adevarul.ro/news/politica/apostolii-epocii-aur-episodul-29-ne-a-zambit-ion-iliescu-elena-ceausescu-erediar-e-lipsit-caracter-1_5780c0a35ab6550cb8b2b263/index.html

³⁴ Horia-Roman Patapievic, *Politice*, ed. A IV-a, București: Humanitas, 2006, p. 186.

³⁵ Ibidem, p. 187.

”România Mare”, cotidian ce se regăsește și astăzi în presa națională³⁶. Controversat în primul rând datorită temperamentului coleric, Vadim Tudor și-a construit o imagine tipică de salvator, promovând un discurs naționalist feroce, totul prin susținerea partidului său, PRM (Partidul România Mare). Cariera politică a lui Vadim Tudor, autointitulat ”tribun al neamului”³⁷ a fost marcată de numeroase conflicte cu personalități publice ale României, dar și de o serie de declarații care au condus la un succes politic chinuit și de scurtă durată. Anul 2000 rămâne totuși o dovadă că românii au crezut în calitățile de salvator ale lui Corneliu Vadim Tudor, acesta obținând 33,17% din voturi în cadrul turului doi de scrutin al alegerilor prezidențiale³⁸.

Deși a fost un învins al alegerilor, Vadim Tudor a fost departe de a se retrage din lumina reflectoarelor. Mai vocal ca niciodată, politicianul și-a continuat discursurile demagogice, extremiste și profund naționaliste³⁹, fără să renunțe la imaginea de salvator al României. Ca urmare a eforturilor sale, salvatorul Vadim Tudor își găsește succesul în alegeri în anul 2009, când un parteneriat neașteptat cu George Becali îi asigură un mandat de europarlamentar⁴⁰. Relevant în acest caz este sloganul cu care s-a prezentat în alegeri: ”Doi creștini și patrioți vor scăpa țara de hoți”⁴¹. Acesta este cel elocvent mod de a exemplifica imaginea de salvator construită de Corneliu Vadim Tudor; ceea ce a contribuit la rezistența în timp a acestuia a fost loialitatea față de propriile convingeri, dar și înverșunarea cu care își exprima opiniile.

În urma decesului neașteptat al lui Vadim Tudor, survenit în 2015, s-a ridicat o problemă reală a politicii românești: cine va înlocui tribunul?⁴² Admirat sau contestat, plecarea politicianului relevă un gol la nivel de discurs și cultură în mediul politic. Dincolo de a fi vorba de o practică politică validată de electorat, ceea ce se observă este în primul rând absența unui discurs naționalist convingător, complet: ” Când discursul nu este asociat cu imaginea politicianului, apare o ruptură, iar mesajul naționalist nu ajunge la electorat, nu are putere de convingere.”⁴³ Asumarea acestui întreg pe care un astfel de politician trebuie să-l prezinte pentru a fi convingător reprezintă o sarcină care nu se poate înrădăcina în timp în mentalul unui actor politic, ea trebuie să fie parte centrală a credințelor sale și să stabilească o relație bazată pe încredere între cel care o propune și cel care este în poziția de a o accepta, respectiv alegătorul.

În mod cert, diferențele dintre cei doi salvatori prezentați în paragrafele de mai sus este una evidentă, pornind de la discurs și terminând cu temperamentul celor doi, dar datorită

³⁶ http://www.scripgroup.com/istorie-politica/stiinte-politice/Mitul-Salvatorului-in-discursu23497.php#_ftn51

³⁷ <http://www.amosnews.ro/arhiva/corneliu-vadim-tudor-criticat-termeni-duri-psd-23-05-2004>

³⁸ http://www.dcnews.ro/sociologul-alfred-bulai-cine-l-inlocuie-te-pe-corneliu-vadim-tudor-pe-scena-politica_484472.html

³⁹ <http://www.contributors.ro/reactie-rapida/corneliu-vadim-tudor-epitaf-pentru-un-ceausist/>

⁴⁰ http://adevarul.ro/news/politica/apostolii-epociide-aur-episodul-23-insuportabila-usuratate-corneliu-vadim-tudor-decat-democratie-bolnava-mai-dictatura-sanatoasa-1_5746eaa15ab6550cb8527079/index.html

⁴¹ Ibidem

⁴² http://www.dcnews.ro/sociologul-alfred-bulai-cine-l-inlocuie-te-pe-corneliu-vadim-tudor-pe-scena-politica_484472.html

⁴³ Ibidem

acestor diferențe se disting cu ușurință punctele comune care fac din cei doi reprezentanți ai mitului salvatorului.

Așadar, în cadrul acestor pagini s-a arătat felul în care înțelegerea corectă a memoriei colective ne ajută să tratăm cu seriozitate și claritate implicațiile acesteia în formarea miturilor politice. S-a prezentat totodată faptul că în cadrul memoriei colective există mereu și o valență mitică, așadar se poate spune că între mit și memorie există o relație de complementaritate. Aceasta din urmă se extrapolează cu ușurință în cazul miturilor politice, care au un punct major comun cu memoria colectivă: ambele sunt făuritoare și păstrătoare de identitate. Desigur, acest lucru nu desemnează o stare de captivitate, dar marchează o relație de putere și demonstrează cu ușurință motivul pentru care miturile politice continue să dăinuie și să modeleze culturi și comportamente politice. În aceeași ordine de idei, a doua parte a lucrării a constatat în analiza a două personaje ale politicii românești, fostul președinte Ion Iliescu și Corneliu Vadim Tudor. Analiza acestora a stat sub semnul mitului salvatorului, cei doi politicieni dovedind prin parcursul lor profesional și prin reacțiile alegătorilor că sunt reprezentanții acestui mit. În final, trebuie reținut faptul că identitatea unui grup, a unui popor se manifestă mai ales prin experiențele comune pe care indivizii le-au trăit, acestea arhivându-se în memoria lor colectivă. Iar dacă mitul face parte din aceasta, atunci lecția României trebuie să fie una a clarificării trecutului și a salvării tuturor aspectelor care constituie identitatea românească.

Bibliografie

- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, București: Humanitas, 2010
- Bručan, Silviu, *România în derivă*, București: Nemira, 2000
- Patapievic, Horia-Roman, *Politice*, ed. a IV-a, București: Humanitas, 2006
- Rouquette, Michel-Louis (coord.), *Gîndirea socială. Perspective fundamentale și cercetări aplicate*, trad. de Luminița Botoșineanu și Florin Botoșineanu, Iași: Polirom, 2010
- Bottici, Chiara, Challand, Benoît, *Rethinking Political Myth. The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy*, *European Journal of Social Theory*, 9(3), pp. 315-336, 2006
- Budryte, Dovile, *Traumatic Memory and Its Production in Political Life: A Survey of Approaches and a Case Study*, prezentare, 2013
- Olick, Jeffrey, *Collective Memory and Chronic Differentiation: Historicity and the Public Sphere*
- Rønning Holden, Anne, *Some Reflections on Myth, History and Memory As Determinants of Narrative*, *Coolabah*, vol. 3, pp. 143-151, 2009
- Jiří Šubrt, *Historical Consciousness in the Focus of Sociological Enquiry*, *Slovak Journal of Political Sciences*, Volume 14, 2014, No. 2, pp. 173-190
- Tileagă, Cristian, *Communism in retrospect: The rhetoric of historical representation and writing the collective memory of recent past*, *Memory Studies*, 5 (4), 2012, pp. 462-478
- <http://www.hum.leiden.edu/history/talesoftherevolt/approach/approach-1.html>
- [http://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Diminsiuni%20simbolice mitologice_0.pdf](http://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Diminsiuni%20simbolice%20mitologice_0.pdf)

<http://www.ziare.com/ion-iliescu/psd/patapievici-tot-ce-e-rau-in-romania-azi-e-din-cauza-lui-iliescu-1020767>

http://adevarul.ro/news/politica/apostolii-epocii-aur-episodul-29-ne-a-zambit-ion-iliescu-elena-ceausescu-erediar-e-lipsit-caracter-1_5780c0a35ab6550cb8b2b263/index.html

http://www.scrigroup.com/istorie-politica/stiinte-politice/Mitul-Salvatorului-in-discursu23497.php#_ftn51

<http://www.amosnews.ro/arhiva/corneliu-vadim-tudor-criticat-termeni-duri-psd-23-05-2004>

http://www.dcnews.ro/sociologul-alfred-bulai-cine-l-inlocuie-te-pe-corneliu-vadim-tudor-pe-scena-politica_484472.html

<http://www.contributors.ro/reactie-rapida/corneliu-vadim-tudor-epitaf-pentru-un-ceausist/>

http://adevarul.ro/news/politica/apostolii-epociide-aur-episodul-23-insuportabila-usuratate-corneliu-vadim-tudor-decat-democratie-bolnava-mai-dictatura-sanatoasa-1_5746eaa15ab6550cb8527079/index.html